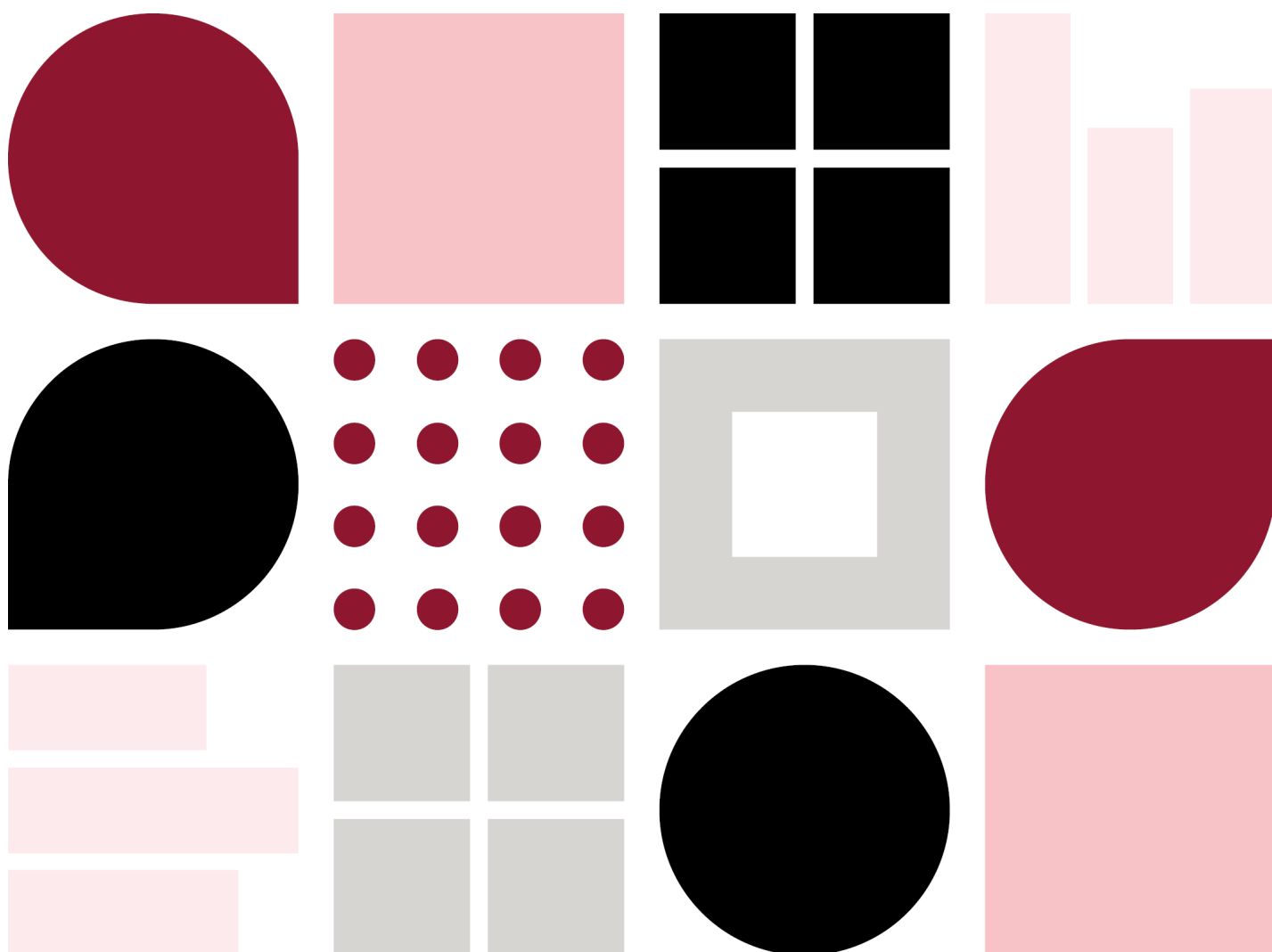

En studie av handelsanställdas pensioner

JOHN LINDE, ANTON STRÖMBÄCK

En studie av handelsanställdas pensioner.

Detta är en rapport i Handels rapportserie för fördjupade studier och analyser om branschen, arbetsmarknaden och samhället. Rapporterna i denna serie är självständiga produkter från Handels utredningsgrupp som vänder sig till fackliga och politiska beslutsfattare, forskare, journalister samt intresserade medlemmar som har intresse av grundliga studier om handelns branscher och arbetsmarknad. Denna rapport är skriven av John Linde. och Anton Strömbäck.

© Handelsanställdas förbund
Handels rapporter 2022:3

VID CITAT:

Linde, J., Strömbäck, A, En studie av handelsanställdas pensioner, Handels rapporter 2022:3

TIDIGARE RAPPORTER I SERIEN

Briland Rosenström, M & Sundqvist, F, Så kan anställda bidra till handelns miljö- och klimatomställning. Om anställdas roll och deras förväntningar på facket, Handels rapporter 2022:2

Berggren, C och Wrangborg, J, Ständigt övervakad på jobbet, Handels rapporter 2022:1

Holmlund, T, Butiksanställdas hälsa under covid-19-pandemin, Handels rapporter 2021:1

Holmlund, T & Carlén, S, Makten över arbetstidens förläggning, Handels rapporter 2020:5

Strömbeck A, En studie av handelsanställdas löner, arbetstider och pensioner, Handels rapporter 2020:4

Briland Rosenström, M & Palmgren O, Handels miljö- och klimatpolitiska program, Handels rapporter 2020:3

Briland Rosenström, M & Palmgren, O, Handelsanställdas syn på miljö- och klimatfrågor. Handels rapporter 2020:2

Carlen, S, Myter och sanningar om ob. En studie av ob-tilläggen i detaljhandeln. Handels rapporter 2020:1

Strömbäck A, Ett klipp i taget. Ekonomisk utveckling, arbetsmiljö och löner inom frisörbranschen, Handels rapporter 2019:6

Carlen, S, Vilka löner och arbetstider kan man försörja sig på? En studie av löner, löneinkomster och arbetstider i detaljhandeln, Handels rapporter 2019:5

Palmgren, O, Bakom lacken. Ekonomisk utveckling och arbetskraftsinvandring i skönhetsbranschen. Handels rapporter 2019:4

Carlén S, Bardh P & Palmetzhofer L, Handels syn på lönebildningen, Handels rapporter 2019:3

Carlén, S & Rosenström, M, Hur har handelns vinster och lönsamhet påverkats av strukturomvandlingen, Handels rapporter 2019:2

Uppenberg, C, Ensam på jobbet. Utbredning och konsekvenser av ensamarbetet i handeln, Handels rapporter 2019:1

Carlén, S, Musik i butik. En studie av hur musik påverkar handelsanställdas arbetsmiljö, Handels rapporter 2018:4

Berggren, C, En kompetent handel. Omställning och kompetensförsörjning i handeln, Handels rapporter 2018:3

Carlén, S & Rosenström, M, Hur påverkar digitaliseringen framtida sysselsättning och kompetensbehov i Handeln? Handels rapporter 2018:2

Rosenström, M, Ekobrottslighet i Handeln. En genomgång och analys av brott som drabbar välfärdssamhället, Handels rapporter 2018:1

För fler rapporter från tidigare år se www.handels.se

Innehållsförteckning

Abstract.....	4
Sammanfattning	5
Kapitel 1. Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
Kapitel 2. Hur fungerar pensionssystemet?	8
2.1 Allmän pension.....	8
2.2 Garantipension	8
2.3 Tjänste- och avtalspension	9
2.4 Privat pensionssparande	9
Kapitel 3. Handelsanställdas Pensioner.....	10
3.1 Allmän pension.....	10
3.2 Allmän pension samt tjänstepension	10
3.3 Privat pensionssparande	12
3.4 Garantipensionen	13
3.5 Bostadstillägg.....	14
3.6 Total pension.....	15
3.7 Exempel från handeln	16
Kapitel 4. Avslutande diskussion.....	18
Källförteckning	20

Abstract

Your pension is in large part a reflection of your working life. The pension for Handels, The Commercial Employees' Union, retired members reflect the working life that is common within the various commerce industries. Within the commerce industry, especially retail, long-term part-time employment is common. More than six out of ten workers in retail have a part-time employment, among women it is more than seven out of ten. This is despite the fact that a majority wants to work more (Carlén et al., 2021). This affects the size of the pension.

In this study we show that the total pension after taxes for the retired members amounts to roughly 13 600 Swedish crowns a month, for women around 12 700. The at-risk-of-poverty threshold that the Swedish Pensions Agency uses is set at 13 300 crowns (2022). This means that the average retired female member receives a total amount of pension that is well below the at-risk-of-poverty threshold, and the average retired member receives an amount that is roughly on the threshold. For those members a strengthening of the basic protections – a guarantee supplement or an increased guarantee pension – could mean a lot. In the long run, larger change will be necessary.

More than four out of ten retired members are completely or partly dependent on the guarantee pension, the part of the pension system that is meant to act as a basic protection for those who has had low or no earned income. There is a stark gender difference in this area. Over half of the women are completely or partly dependent on the guarantee pension, while the same number for the men is only around twelve percent. We also noticed that only around a fifth of the retired members receive a housing supplement, despite the relatively low pensions.

The study ends with a discussion on the causes of the low pensions and what can be done to raise them. Since the size of your pension is dependent on the composition of both the pension system and the labour market, measures are needed that tackles both. Full-time employment needs to become the norm and the working environment needs to be good enough to enable a full-time employment until the retirement age. The pension system needs to be strengthened through an increased amount of funds being allocated to the public pension and more robust basic protections. An increase in the guarantee pension, or other improvements for the groups with the lowest pensions such as a guarantee supplement, would increase the pension for many of our members and significantly improve gender equality.

Sammanfattning

Din pension är till stor del en spegel av ditt arbetsliv. Pensionen för Handels pensionärsmedlemmar reflekterar det arbetsliv som är vanligt förekommande inom handelns olika branscher. Inom handeln, särskilt detaljhandeln, är det vanligt med långvariga deltidsanställningar. Fler än sex av tio av arbetare i detaljhandeln har en deltidsanställning, bland kvinnor är det fler än sju av tio. Detta trots att en majoritet vill jobba mer (Carlén et al., 2021). Det påverkar pensionen.

I den här rapporten visar vi att den totala pensionen efter skatt för pensionärsmedlemmarna ligger på cirka 13 600 kronor i månaden i genomsnitt, för kvinnor runt 12 700 kronor. Gränsen för låg ekonomisk standard som Pensionsmyndigheten använder, det som ofta kallas relativ fattigdom, är 13 300 kronor (2022). En kvinnlig pensionärsmedlem får alltså ut en bra bit under den relativa fattigdomsgränsen, och genomsnittet för hela gruppen pensionärsmedlemmar ligger på ungefär den nivån. För de medlemmarna skulle ett stärkt grundskydd – ett garantitillägg eller höjd garantipension – kunna betyda mycket. På sikt kommer större förändringar behövas.

Fler än fyra av tio av Handels pensionärsmedlemmar är helt eller delvis beroende av garantipensionen, den delen av pensionssystemet som är tänkt att vara ett grundskydd för de med ingen eller låg arbetsinkomst. Här finns också en stor skillnad mellan könen: över hälften av kvinnorna är helt eller delvis beroende av garantipensionen, medan samma siffra för männen endast är runt tolv procent. Vi såg också att bara var femte medlem får ut bostadstillägg, trots de generellt låga pensionerna.

Rapporten avslutas med en diskussion om de låga pensionerna, vad de beror på och vad vi kan göra åt dem. Då pensionens storlek både beror på arbetsmarknadens och pensionssystemets utformning behövs åtgärder som hanterar båda. Heltid behöver bli normen inom handelns branscher och arbetsmiljön måste vara tillräckligt god för att det ska vara möjligt att arbeta heltid till pensionsåldern. Pensionssystemet behöver stärkas genom ökade inbetalningar och ett mer robust grundskydd. En höjning av garantipensionen, eller andra förstärkningar för de grupper som har lägst pension, som exempelvis ett garantitillägg, skulle ge bättre pensioner för många av Handels medlemmar och skulle dessutom öka jämställdheten markant.

Kapitel 1. Inledning

Pensionen är en spegel av ditt arbetsliv. Den påverkas av den lön och de arbetsvillkor du haft. Om du har haft ett långt arbetsliv med heltidsarbete och en hög lön kommer din pension att reflektera detta. På samma sätt kommer ett arbetsliv med långa perioder av deltid, låg lön och en arbetsmiljö som påverkat förmågan att orka arbeta ända fram till pensionsåldern leda till en lägre pension. Bristen på jämställdhet och jämlikhet i arbetslivet resulterar i brist på jämställdhet och jämlikhet i pensionen. I den här rapporten undersöker vi Handels pensionärsmedlemmars faktiska pensioner.

Utgångspunkten för Handels är att pensionssystemet ska vara utformat på ett sätt som garanterar en god pension som går att leva på för alla som har arbetat. Den allmänna pensionen ska vara tillräcklig för det syftet, medan avtalspensionen och ett eventuellt eget sparande ska vara komplement. Men för att detta ska vara möjligt behöver både pensionssystemet och arbetsmarknaden förändras.

Deltidsproblematiken är särskilt stor inom detaljhandeln. Fler än sex av tio av arbetare i detaljhandeln har en deltidsanställning, bland kvinnor är det fler än sju av tio. Av dessa anger majoriteten att de inte får fler timmar från arbetsgivaren. Andra vanliga orsaker till deltid är att arbetet är för krävande för att kunna arbeta heltid (Carlén et al., 2021). Detta får konsekvenser för pensionen. Att kvinnor i genomsnitt jobbar mer deltid och tjänar mindre än män leder till att pensionerna blir betydligt lägre för kvinnor än för män. Detta undersöktes mer i detalj i Handels tidigare rapport En studie av handelsanställdas löner, arbetstider och pensioner (Strömbäck, 2020).

1.1 Bakgrund

Denna rapport bygger på specialbeställd statistik från Statistiska centralbyrån, SCB, om Handels pensionärsmedlemmars faktiska pensioner. Värt att notera är att pensionärsmedlemmarnas pensioner inte exakt återspeglar pensionerna för ett arbetsliv inom handeln. Det beror på att fackligt anslutna i högre grad har en trygg anställning och arbetar fler timmar än anställda som inte är fackanslutna. Dessutom ingår tjänstemän, som ofta jobbar heltid, i den studerade gruppen.

Datamaterialet är uppdelat på total pension, allmän pension, garantipension, tjänstepension, privat pensionssparande samt bostadstillägg. Allt gäller år 2020. Pension för hela befolkningen har använts som en jämförelsegrupp. I tabellen redovisats underlaget uppdelat på åldersgrupper för Handels medlemmar och hela befolkningen.

	Handelsmedlemmar		Hela befolkningen	
55–60	75	0,3%	62 599	2,8%
61–64	778	3,6%	146 460	6,5%
65–69	5314	24,3%	515 113	22,8%
70–74	5136	23,5%	545 170	24,1%
75–79	4280	19,6%	452 648	20,0%
80–84	3353	15,3%	278 155	12,3%
85–89	1999	9,1%	162 191	7,2%
90-	921	4,2%	98 566	4,4%
Varav kvinnor och män 65-	21 003	96,1%	2 051 843	90,8%
Kvinnor och män 55-	21 856	100%	2 260 902	100%

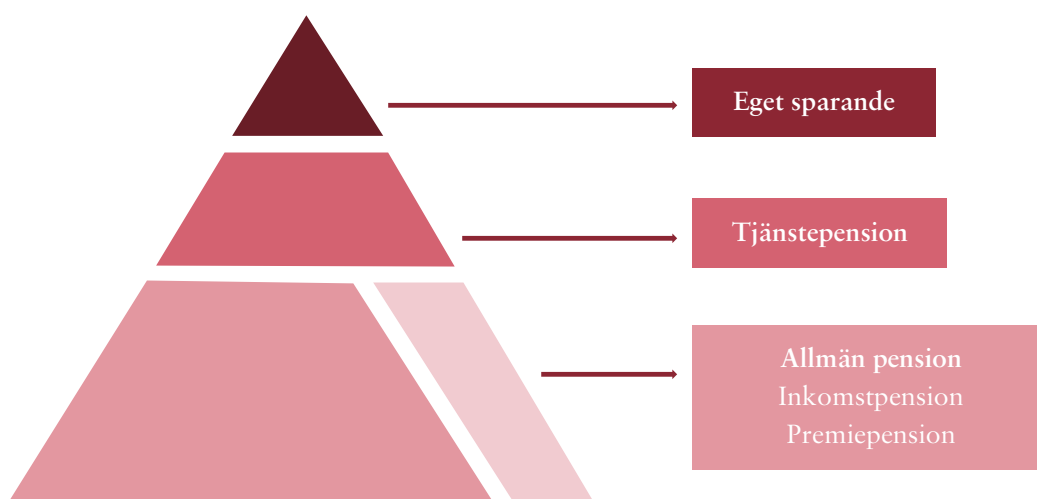
Sverige har inte någon officiell pensionsålder, men de flesta har gått eller ska gå i pension vid 65 år. Av gruppen Handelsmedlemmar hade 3,9 procent gått i pension före 65 års ålder. Drygt 90 procent av alla pensionärer i Sverige är 65 år eller äldre. Samma siffra bland Handels pensionärsmedlemmar är 96,1 procent. Det är alltså relativt få Handelsmedlemmar som gått i pension före 65 års ålder. I den här rapporten kommer statistiken att utgå endast från personer som är 65 år eller äldre. En anledning till att inte ha med dem som är under 65 år är att garantipension och bostadstillägg främst betalas ut först vid 65 års ålder samt att vi vill undvika att få med dem som har sjukersättning.

Kapitel 2. Hur fungerar pensionssystemet?

Sveriges pensionssystem är komplicerat. För att det ska bli enklare att följa med i statistiken som presenteras i kapitel 3 kommer vi i detta kapitel att översiktligt gå igenom de stora delarna av pensionssystemet med fokus på de delarna vi berör i statistiken.

Pensionssystemet består av olika delar. Den del som blir störst för de flesta är den allmänna, statliga pensionen som baseras på alla inkomster du betalat skatt för. Den inkluderar även inkomster som föräldrapenning, arbetslöshetsersättning och sjuk- eller aktivitetsersättning. I allmän pension finns även en del som inte kräver inkomst, garantipensionen. Den är tänkt att fungera som ett grundskydd och betalas ut till dem som haft liten eller ingen arbetsinkomst och kan variera i storlek. Den allmänna pensionen betalas ut så länge du lever.

Tjänstepensionen, som nio av tio pensionärer har, är ytterligare en del i pensionssystemet. Den är i regel kollektivavtalad och betalas ut av arbetsgivaren. Till sist finns även privat pensionssparande.

Källa: Pensionsmyndighetens hemsida

2.1 Allmän pension

Det är Pensionsmyndigheten som ansvarar för den allmänna, statliga pensionen. Vanligtvis är detta den största delen av ens pension. Den allmänna pensionen består av inkomstpension och en del som kallas premiepension. Den kan även innehålla inkomstpensionstillägg och garantipension, för dem som haft låga eller inga inkomster alls.

Den pensionsgrundande inkomsten är lön upp till 7,5 gånger Försäkringskassans inkomstbasbelopp. På denna avsätts 18,5 procent årligen till inkomstpensionen och 2,5 procent till premiepensionen.

2.2 Garantipension

Inom den allmänna pensionen ryms garantipensionen. Den fungerar som ett grundskydd och betalas ut till den som haft låg eller ingen arbetsinkomst under livet. Om arbetslivet har präglats av låg lön och långa perioder av deltid kan detta göra att du blir beroende av garantipensionen trots att du arbetat hela eller större delen av ditt yrkesliv.

I dag kan garantipensionen betalas ut till ensamstående som får mindre än 12 794 kronor i månaden före skatt i inkomstgrundad pension och till gifta som får mindre än 11 389 kronor. Garantipension kan som mest bli 8 779 kronor i månaden för ensamstående och 7 853 kronor för gifta.

2.3 Tjänste- och avtalspension

Utöver allmän pension finns den kollektivavtalade tjänstepensionen, även kallad avtalspension, vilket 89,5 procent av anställda i Sverige har. Inom Handels finns det olika former av tjänstepension beroende på vilket avtal du tillhör. Totalt har 98,5 procent av Handels medlemmar en avtalspension. En anledning till att det är en högre andel bland Handels medlemmar jämfört med hela befolkningen kan vara att de flesta fackmedlemmar arbetar på arbetsplatser med kollektivavtal. Andelen icke-medlemmar är större på arbetsplatser som saknar kollektivavtal, där anställda alltså inte är garanterade tjänstepension.

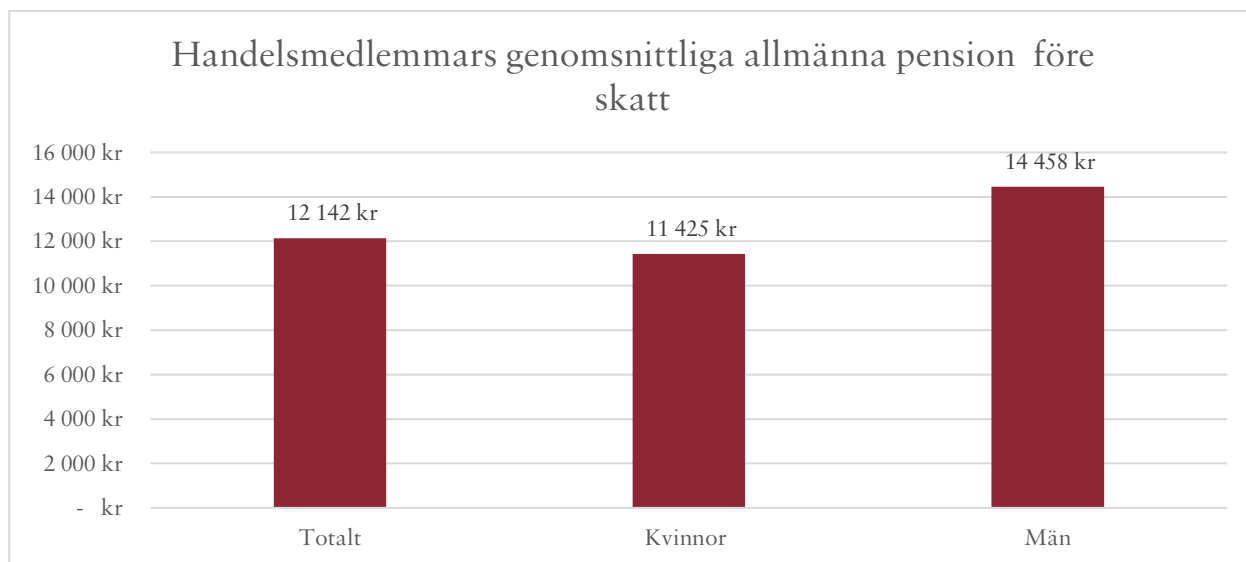
2.4 Privat pensionssparande

Utöver allmän- och tjänstepension finns privat pensionssparande. Det är helt upp till varje person hur mycket hen vill spara. I allmänhet är det dock förhållandevis få som har ett privat pensionssparande. Bland Handels medlemmar endast runt en fjärdedel och i hela befolkningen knappt 28 procent. Ett rimligt antagande är att de personer som har haft högst inkomst även är de som har ett privat pensionssparande. Det förklarar skillnaden mellan könen då män i genomsnitt har högre inkomster än kvinnor och även ett större privat pensionssparande.

Kapitel 3. Handelsanställdas Pensioner

3.1 Allmän pension

Handels utgångspunkt är att den som arbetat hela livet borde ha en allmän pension som går att leva på, med avtalspensionen och egna sparpengar som ett komplement. Idag är situationen en annan. I genomsnitt får Handels pensionärsmedlemmar endast ut cirka 12 100 kronor i månaden före skatt från den allmänna pensionen.

Källa: SCB, Handelsanställdas faktiskt utbetalade pensioner 2020

Som framgår av diagrammet är skillnaden mellan män och kvinnor stor. Kvinnor får ut runt 11 400 kronor i månaden före skatt, män 14 500. Kvinnorna får alltså ut cirka 79 procent av männens pensioner. Det ska tilläggas att inte heller männens allmänna pension är särskilt hög.

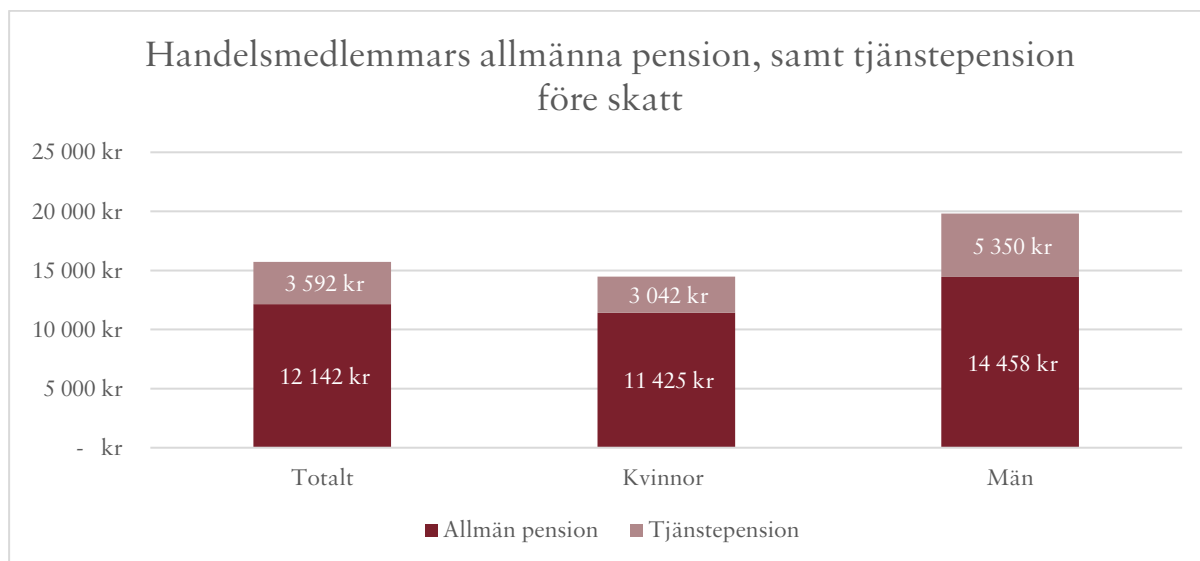
3.2 Allmän pension samt tjänstepension

Eftersom nästan alla Handels pensionärsmedlemmar har en tjänstepension antar vi i denna rapport att den genomsnittliga tjänstepensionen är representativ för alla Handels pensionärsmedlemmar. Vi gör samma antagande när det gäller statistiken för hela riket.

Till tjänstepensionen betalar arbetsgivaren in en högre avgift för den inkomst som ligger över 7,5 inkomstbasbelopp.¹ Därför får personer med högre inkomst procentuellt mer i tjänstepension. Män har i genomsnitt högre lön än kvinnor, vilket kan spela in när vi ser på pensioner för befolkningen i sin helhet. Men skillnaden i tjänstepensionens storlek mellan män och kvinnor i handels branscher handlar även om skillnader i arbetstid.

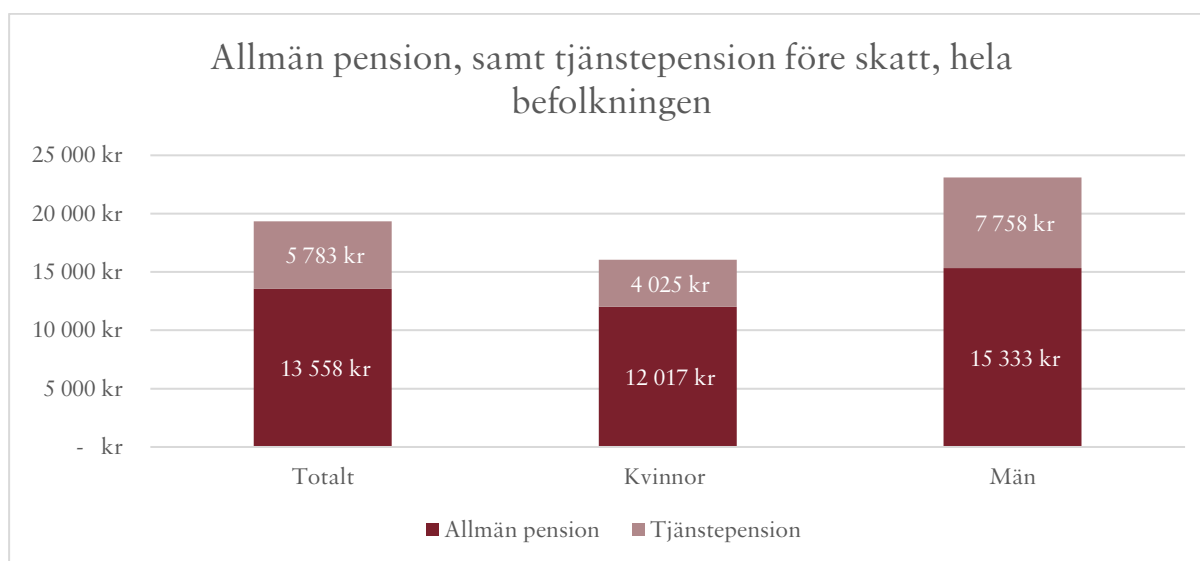
Manliga pensionärsmedlemmar har i genomsnitt en tjänstepension på 5 350 kronor medan samma siffra för kvinnor är drygt 3 000, som vi ser i figuren nedan. Kvinnliga Handelsmedlemmars tjänstepension är alltså bara runt 57 procent av männens.

¹ Arbetsgivarna betalar för alla anställda mellan 25 år och 65 år in en premie på 4,5 procent av årslönen upp till 7,5 inkomstbasbelopp (IBB), som motsvarade 532 500 kronor år 2022, och 30 procent av löneandelar över 7,5 IBB. Under avtalsperioden 2017-2019 ökade inbetalningen med 0,8 procent för stora delar av Handels medlemsgrupper, även åldern för inbetalning har sänkts.

Källa: SCB, *Handelsanställdas faktiskt utbetalade pensioner 2020*

Skillnaden mellan män och kvinnor blir ännu tydligare sett till hela befolkningen. Där är den genomsnittliga tjänstepensionen runt 5 800 kronor i månaden, 7 800 för män och 4 000 för kvinnor.

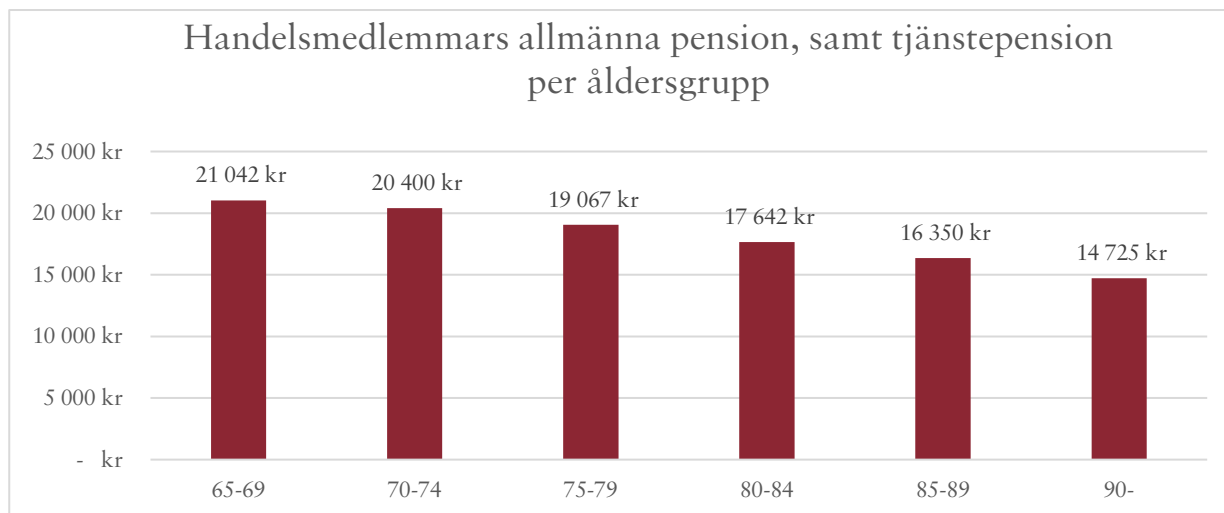
Källa: SCB, *Handelsanställdas faktiskt utbetalade pensioner 2020*

Vi ser också att den genomsnittliga pensionen är betydligt högre sett till snittet för hela befolkningen än för Handels medlemmar. De får ut drygt 80 procent av vad andra pensionärer får från allmän- och tjänstepension. Dock är det färre som har tjänstepension i befolkningen som helhet än inom handeln, nära 90 procent jämfört med 98,5 procent i handeln. Det gör att summan av allmän pension plus tjänstepension kan vara lite överskattad för hela befolkningen.

Under avtalsperioden 2017–2019 förstärktes pensionsavsättningarna till avtalspensionen. Även åldersgränsen för arbetsgivarnas inbetalning till avtalspensionen är sänkt. Det betyder att den som börjar arbeta tidigt får avsättning till avtalspension under en längre tid. Dessa förändringar gör att avtalspensionerna på sikt kommer att bli högre.

Den totala pensionen skiljer sig också markant mellan olika åldersgrupper. Mellan de som är 65–69 år och de som är äldre än 90 skiljer det över 6 300 kr per månad, eller nästan 76 000 kr per år. Eftersom

tjänstepensionen ofta går att ta ut från 55 års ålder är det en del som börjar ta ut delar av sin tjänstepension i förtid eller kanske tar ut en högre andel i början av sin pension. Vi tittar därför närmare på uttaget av allmän pension samt tjänstepension fördelat över olika åldrar.

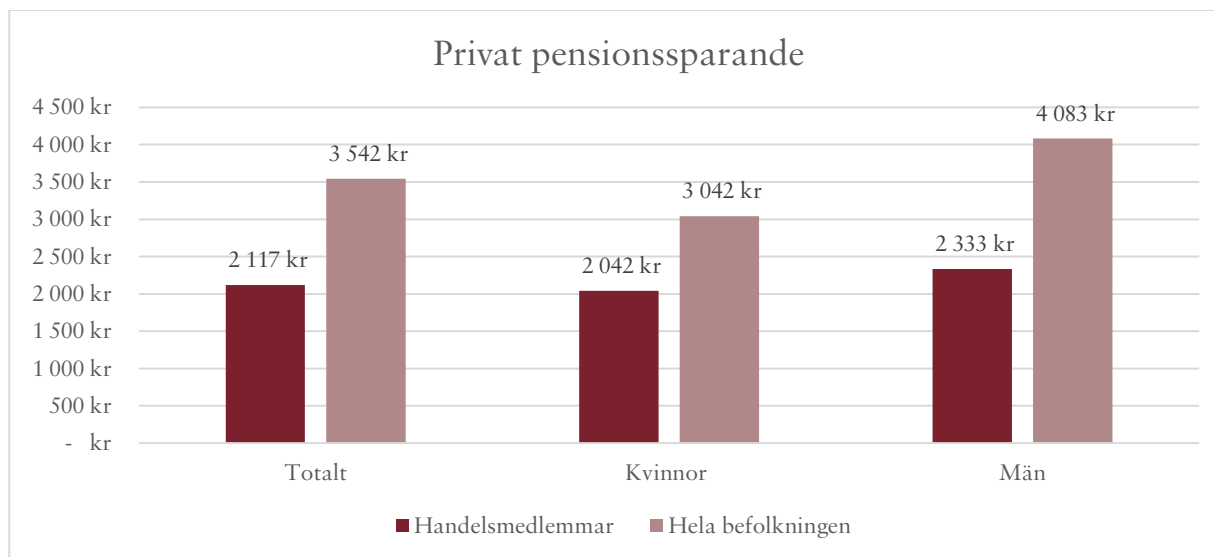

Källa: SCB, Handelsanställdas faktiskt utbetalade pensioner 2020

Eftersom många tar ut tjänstepensionen ett begränsat antal år får det stor påverkan på hur inkomsterna ser ut.

3.3 Privat pensionssparande

Det privata pensionssparande kan vara ett komplement till pensionen, men många har inte pengar att lägga på detta. Ungefär var fjärde pensionärsmedlem i Handels har som tidigare påpekats ett privat pensionssparande

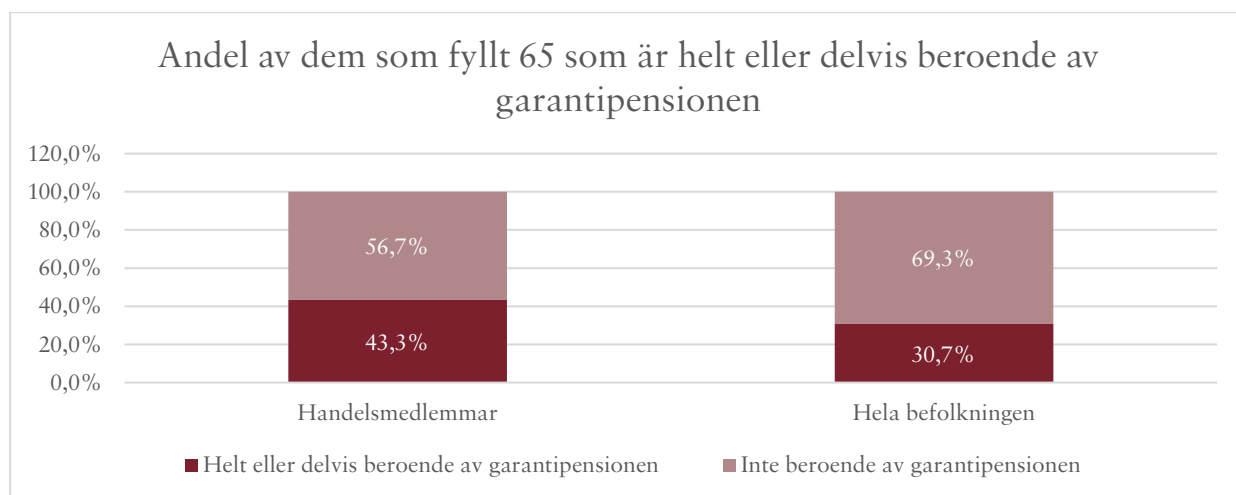
Källa: SCB, Handelsanställdas faktiskt utbetalade pensioner 2020

Om vi ser till den fjärdedel av Handels pensionärsmedlemmar som har ett privat pensionssparande så får männen ut drygt 2 300 kronor i månaden och kvinnorna 2 000. Motsvarande siffror för hela befolkningen är drygt 4 000 kronor för män och drygt 3 000 kronor för kvinnor.

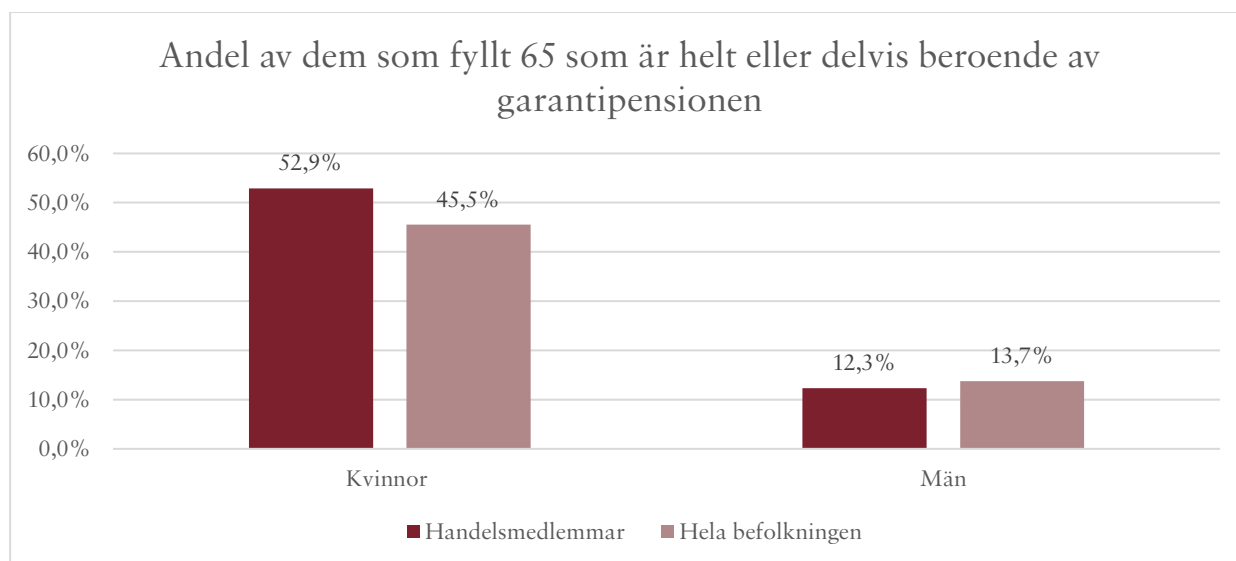
3.4 Garantipensionen

Även om garantipensionen ska vara ett grundskydd för den som haft liten eller ingen arbetsinkomst är många som arbetat inom handeln beroende av den, särskilt kvinnor. Detta hänger samman med de osäkra arbetsvillkor som råder i flera av handelns branscher och beror framför allt på längre perioder av deltidsarbete. Deltidsarbete och låg lön ger en låg pension och ökar därför beroendet av garantipensionen. Trots att du kan ha jobbat ett helt yrkesliv.

Över 43 procent av Handels pensionärsmedlemmar är helt eller delvis beroende av garantipensionen, motsvarande siffra för hela befolkningen är 30 procent. Det är värt att notera att detta är en ökning från 2018 då lite under 40 procent av Handels pensionärsmedlemmar var helt eller delvis beroende av garantipensionen (Strömbäck, 2020).

Hade det inte varit för garantipensionen hade skillnaderna mellan mäns och kvinnors pension varit betydligt större. Kvinnor är i betydligt högre utsträckning beroende av garantipensionen, både inom handeln och sett till hela befolkningen. Över hälften av Handels kvinnliga pensionärsmedlemmar är helt eller delvis beroende av garantipensionen. För hela befolkningen är motsvarande siffra drygt 45 procent. För männen ser det annorlunda ut. Bara runt tolv procent av Handels manliga pensionärsmedlemmar är helt eller delvis beroende av garantipensionen. För hela befolkningen är den siffran lite under 14 procent.

Källa: SCB, Handelsanställdas faktiskt utbetalade pensioner 2020

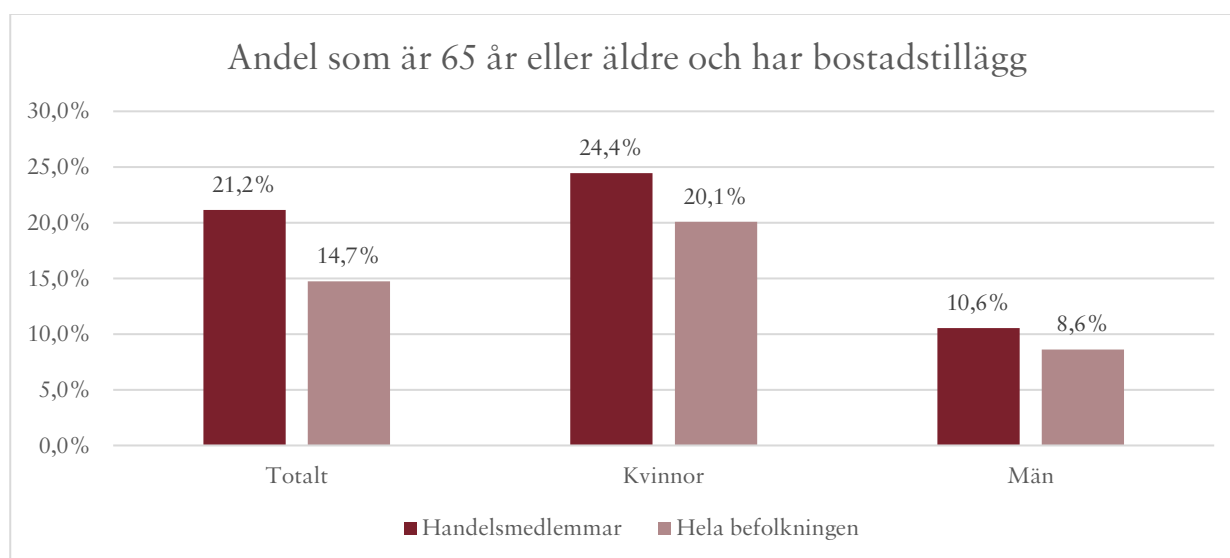
Det är tydligt av statistiken att garantipensionen har en stor påverkan på jämställda pensioner och att förändringar av den, eller andra förändringar som påverkar den grupp pensionärer som är berättigade till garantipension, också påverkar jämställdheten.

Eftersom garantipensionen endast är prisindexerad minskar den relativt i värde eftersom den årliga löneökningstakten ligger högre. Det vill säga om löneökningen är högre än prisökningarna (så kallad reallöneutveckling) blir pensionärerna relativt sett fattigare (Barr, 2013).

3.5 Bostadstillägg

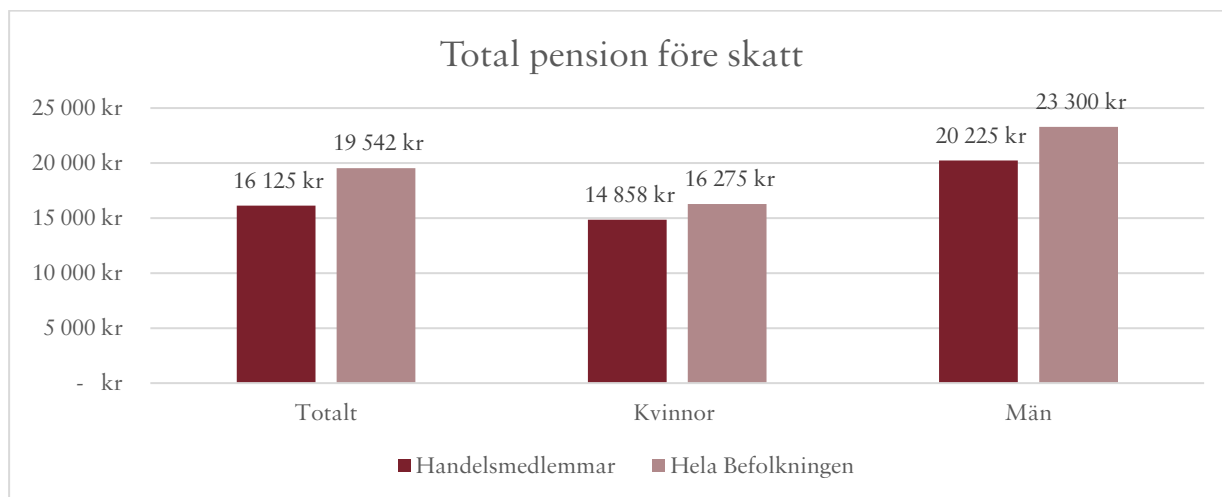
Bostadstillägget är till för att kostnaden för boendet inte ska utgöra en för stor del av pensionärens utgifter. Med tanke på hur stor del av Handels pensionärsmedlemmar som har en låg inkomst borde det vara en hög andel som har bostadstillägg. Men så är inte fallet. Bara en dryg femtedel får idag tillägget, motsvarande siffra för hela befolkningen är 15 procent.

En anledning kan vara att man inte är berättigad att få tillägget, kanske för att inkomsten tillsammans med ens samboende blir för hög. Det kan räcka med att du äger en sommarstuga för att inte vara kvalificerad att få tillägget. En annan anledning kan vara att få känner till bostadstillägget, eller att de som vet att det finns inte tror att de har rätt till det eller tycker att det är för krångligt att ansöka.

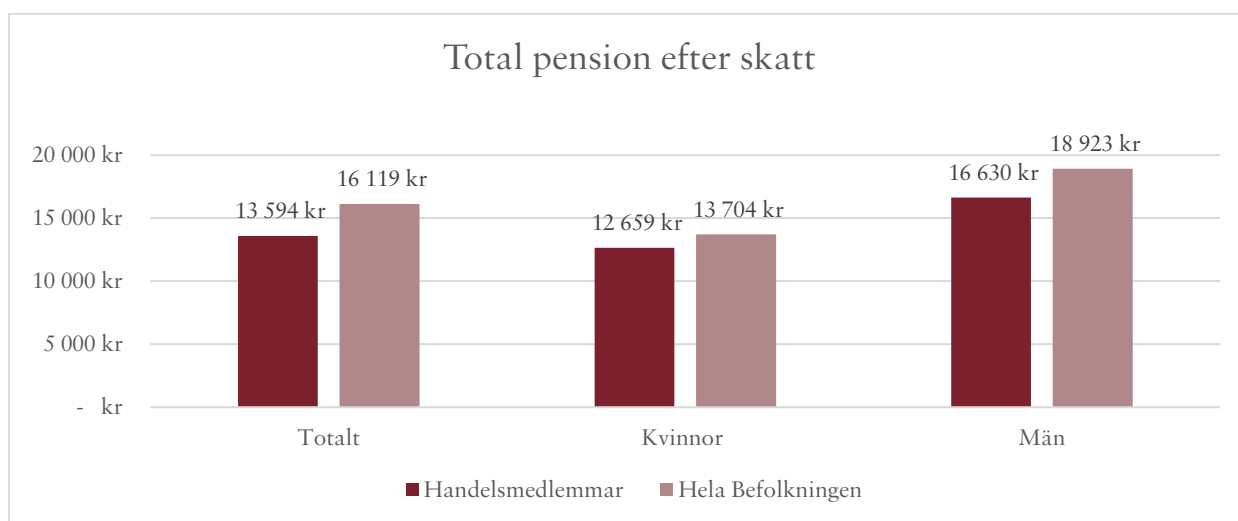
3.6 Total pension

Den totala pensionen består av allmän pension, tjänstepension och ett eventuellt privat sparande. Handels pensionärsmedlemmar har i genomsnitt en total pension på drygt 16 000 kronor i månaden före skatt. Genomsnittet i hela befolkningen ligger på närmare 20 000 kronor i månaden. Även här finns en stor skillnad mellan könen där kvinnliga pensionärsmedlemmar har lite under 15 000 kronor i total pension före skatt, och de manliga något över 20 000.

Om vi ser till vad medlemmarna faktiskt får ut efter skatt så är genomsnittet runt 13 600 kronor i månaden. Det är en summa som ligger nära gränsen för låg ekonomisk standard, det som brukar kallas relativ fattigdom. Den gränsen ligger på 13 300 kronor per månad i disponibel inkomst, alltså inkomst efter skatt².

Det vi också ser är att Handels kvinnliga pensionärsmedlemmar i genomsnitt får ut en total pension som ligger under gränsen för låg ekonomisk standard, eller relativ fattigdom. Pensionsmyndigheten skriver i sin rapport *Varför finns det fattiga pensionärer – vilka är de och hur kan de bli färre?* (2022) "Med fattiga pensionärer brukar man mena personer med relativt låg ekonomisk standard, ett mått som även omnämns som relativ fattigdom". Förutsatt att inga andra inkomster finns är alltså den genomsnittliga kvinnliga pensionärsmedlemmen i Handels en fattigpensionär.

² Pensionsmyndigheten om låg ekonomisk standard "Gränsvärdet för relativt låg ekonomisk standard var 13 300 kronor per månad år 2020. Relativt låg ekonomisk standard är ett internationellt vedertaget begrepp som används av bland annat OECD och EU." (2022)

3.7 Exempel från handeln

För att förtydliga statistiken ovan och ge en bild av hur arbetslivet och pensionssystemet kan påverka den enskildes medlemmens pension har vi gjort några exempel på hur pensionen kan komma att se ut för en handelsanställd.

För exemplen nedan har vi utgått från partsgemensam löne- och arbetstidsstatistik samt egna beräkningar. Dessa är avsedda att illustrera hur villkoren i handels branscher påverkar pensioner och ska inte ses som några exakta förutsägelser. Löner och arbetstider i beräkningarna utgår från faktiska genomsnitt, medan antaganden om framtida pensioner utgår från hur det ser ut generellt i Sverige³. Med tanke på de nya höjningarna av avtalspensionen som tillkom under åren 2017 – 2019 är det rimligt att anta att avtalspensionen kommer att vara något högre än i dessa exempel.

För alla exempel antar vi dagens villkor och löner på arbetsmarknaden. Detta för att ge en förståelse för hur dagens arbetsmarknad påverkar pensionerna. Det görs också för att vi ska kunna jämföra framtida inkomster med de löner och den prisnivå som gäller idag.

Butiksanställda	Lön timme	Löneinkomst Månad	Arbetstid
Kvinna	157	17 276	25
Man	162	20 057	28
Lageranställda			
Kvinna	165	26 362	37
Man	170	28 105	38

Vi har tittat på Handels två största medlemsgrupper, butiksanställda och lageranställda. För butiksanställda kvinnor är lönen i genomsnitt 157 kronor i timmen och den genomsnittliga arbetstiden runt 25 timmar i veckan. För män är motsvarande siffror 162 kronor i timmen och 28 timmar i veckan. För lagerarbetare ligger både lönen och arbetstidsmättet i genomsnitt högre. Kvinnliga lagerarbetare tjänar i snitt 165 kronor i timmen och jobbar i genomsnitt 37 timmar i veckan. Manliga lagerarbetare tjänar i snitt 170 kronor i timmen och arbetar 38 timmar i veckan.

Exempel 1 – Elsa, kvinna i butik

Elsa jobbar i butik och tänker gå i pension när hon är 65 år. Vi antar att hon har arbetat sedan hon var 25 år och att det som är standardvillkor för en butiksanställd också har gällt för hennes yrkesliv. Hon kommer alltså att ha tjänat i snitt 157 kronor i timmen och arbetat lite drygt 25 timmar i veckan. När Elsa går i pension skulle hennes allmänna pension bli 8 200 kronor efter skatt, hon skulle dessutom få ut 1 600 kronor i tjänstepension.

Det blir tydligt att grundskyddet skulle spela en stor roll för en person som Elsa. Åtgärder som ett garantitillägg, som kan ge upp till 1 000 kronor extra skattefritt i månaden till pensionärer och i genomsnitt ger runt 750 kronor för de som får det (Ds 2022:3) skulle göra en märkbar skillnad för Elsa. Det blir också tydligt att villkoren och lönen för butiksanställda inte är tillräckliga för att garantera en pension som går att klara sig på utan extra stöd.

³ Uträkningarna baseras på en standard som tagits fram av Pensionsmyndigheten m. fl. De utgår från dagens penningvärde och räknas på utbetalningar livet ut. Vi använder Länsförsäkringars pensionsuträknare. Pensionsuträknaren utgår från att personen börjar arbeta vid 25, varför vi behöver göra det antagandet.

Exempel 2 – Jakob, man på lager

Jakob jobbar på lager och ska gå i pension vid 65 år. Vi antar att han har arbetat sedan han var 25 år och att även han haft ett arbetsliv som helt och hållet motsvarar de genomsnittliga villkoren för en manlig lageranställd. Han har haft en genomsnittlig lön på 170 kronor i timmen och jobbat i snitt 38 timmar i veckan, månadslönen blir då runt 28 100 kronor. Jakobs pension efter skatt skulle bli runt 9 900 kronor i allmän pension och 2 600 kronor i tjänstepension.

Exempel 3 – Britt-Marie, heltid i butik

Hur hade det sett ut för den som jobbar heltid i butik? Britt-Marie jobbar i butik, tjänar i genomsnitt 157 kronor i timmen och jobbar heltid⁴, hennes månadslön blir då runt 26 000 kronor. Anta att även hon började arbeta vid 25. Hennes pension efter skatt skulle bli runt 9 500 kronor i månaden i allmän pension och runt 2 400 kronor i tjänstepension.

Vad lär vi oss av exemplen?

Även om siffrorna ovan är ungefärliga och tjänstepensionen i respektive fall troligtvis skulle bli något högre är exemplen ändå tydliga: Den genomsnittliga arbetstiden och lönen för butiksanställda är för låg för att garantera en god pension.

Det är möjligt att den genomsnittliga arbetstiden i exemplen ovan inte är representativ för en person som arbetar hela livet inom samma bransch. Många börjar också jobba före 25 års ålder vilket påverkar pensionen. Exemplet visar dock att de arbetstider som gäller inom branschen inte är långsiktigt hållbara för att ge en god pension. Detta drabbar kvinnor hårdast, eftersom de i högre utsträckning än män jobbar deltid.

Vi ser också att pensionerna blir förhållandevis låga även vid heltid eller ett arbetstidsmätt nära heltid. Detta visar dels på behovet av reallöneutveckling för anställda inom handeln, och dels på behovet av ett stärkt pensionssystem som levererar högre pensioner.

Vikten av pensionssystemets grundskydd, garantipensionen, blir tydligt. Den behövs även för andra grupper än de som inte alls yrkesarbetat. Det är tydligt att människor som jobbat hela sina liv inom handeln mycket väl kan komma att bli beroende av garantipensionen.

⁴ Heltidsmättet i butik är 38,25 timmar per vecka enligt Detaljhandelsavtalet.

Kapitel 4. Avslutande diskussion

Det går att dra ett antal slutsatser från statistiken i kapitel 3. Centralt är att pensionerna för dem som jobbat inom handeln måste öka om vi vill garantera en god tillvaro efter arbetslivet. Som vi har sett finns det en rad faktorer som påverkar handelsanställdas pensioner, allt från arbetsvillkor till hur grundskyddet i pensionssystemet ser ut.

Bristen på heltidsarbete är en bidragande faktor till varför så många inom handeln får ut en låg pension, särskilt för butiksanställda kvinnor. Hela 64 procent av arbetare i detaljhandeln har en deltidsanställning, bland kvinnor är siffran 73 procent. Av dessa anger 57 procent att de inte får fler timmar från arbetsgivaren. (Carlén et al., 2021) Andra vanliga skäl är att arbetet är för krävande för att kunna arbeta heltid. Heltid som norm inom handeln och en arbetsmiljö som gör att fler vill jobba heltid skulle därför göra mycket för att höja pensionerna

En alltför hård arbetsmiljö gör att många inte orkar jobba heltid till pensionsåldern. Bland Handels pensionärsmedlemmar är det en relativt liten grupp som gick i pension före 65 års ålder men en ny rapport från Arbetsmiljöverket ger oss anledning att tro att den gruppen kan öka i framtiden. Rapporten från Arbetsmiljöverket visade att andelen äldre på arbetsmarknaden som befarar att de inte ska orka jobba till pensionen har ökat från åtta till tolv procent på tio år (Espinoza & Grönlund, 2022). Ett rimligt antagande utifrån detta är att åtgärder för att förbättra arbetsmiljön, såsom mer resurser till det förebyggande arbetsmiljöarbetet, skulle stärka pensionerna. En höjning av pensionsåldern skulle troligen öka andelen som inte klarar av att arbeta till pensionsåldern.

Att kunna arbeta längre kan påverka pensionen märkbart. Pensionskapitalet delas nämligen med ett så kallat delningstal som bland annat utgår från förväntad livslängd. Att kunna arbeta längre gör att delningstalet blir lägre och pensionsutbetalningarna högre. De som inte orkar arbeta fram till pensionen kan få sjukersättning och därför vänta med att ta ut ålderspension. Men det har blivit allt svårare att få sjukersättning och fler har tvingats ta ut pensionen tidigare. Enligt Morin (2015) skulle problemet med låg pension för just dessa individer kunna åtgärdas redan idag genom att öka möjligheterna att få sjukersättning och höja åldern för rätt till sjukersättning till 67 års ålder. Åtgärder som nuvarande regerings förslag om en trygghetspension som ökar möjligheterna att få sjukersättning skulle åtgärda samma problem som Morin beskriver (Prop. 2021/22:220).

Vi kan också konstatera att garantipensionen är central för mer jämställda och jämlika pensioner. Över hälften av Handels kvinnliga pensionärsmedlemmar är helt eller delvis beroende av garantipension, för hela gruppen Handels pensionärer 43 procent. En förstärkt garantipension, eller andra förbättringar för grupperna med lägst pension, som exempelvis ett garantitillägg, skulle ge bättre pensioner för de som behöver det mest och dessutom öka jämställdheten markant.

Även bostadstilläggets storlek och utformning kan med fördel förändras för att höja inkomsten för pensionärerna med lägst pension. Som vi såg i del 3.5 är det bara var femte pensionärsmedlem som får bostadstillägg. Att göra tillägget enklare att söka, eller till och med automatiskt, vilket Pensionsmyndigheten tar upp som ett alternativ i sin rapport om fattiga pensionärer (2022), skulle åtgärda problemet med att människor har rätt till bostadstillägg men inte söker det.

Samtidigt är det tydligt att pensionerna generellt ligger för lågt. Den allmänna pensionen för Handelsmedlemmar är runt 12 100 kronor i månaden före skatt. Ser vi till den totala pensionen efter skatt ligger inkomsten i genomsnitt på strax under 13 600, runt gränsen för låg ekonomisk standard som är 13 300 kronor i disponibel inkomst (Pensionsmyndigheten, 2022). Den genomsnittliga totala pensionen för

kvinnliga pensionärsmedlemmar ligger till och med under gränsen för låg ekonomisk standard. De får ut strax under 12 700 kronor i månaden efter skatt.

För Handels är det viktigt att vi har ett pensionssystem som kan leverera goda pensioner för alla som har arbetat. Grundskyddet, specifikt garantipensionen, är viktigt för att pensionerna inte ska bli för låga. Men att fler ska omfattas av ett golv i pensionen är inte en långsiktig lösning. Det behövs mer pengar in i pensionssystemet om människor ska slippa förlita sig på att lägstnivån är tillräcklig. Det handlar främst om att öka inbetalningarna till pensionssystemet, vilket måste göras från politiskt håll. Från fackligt håll finns också möjligheten att påverka avtalspensionen, både i form av ökade inbetalningar och genom att avtalspensionen börjar tjäna in tidigare.

Det är inte hållbart med en arbetsmarknad och ett pensionssystem som innebär att normen för kvinnor som arbetat i detaljhandeln är en pension under gränsen för låg ekonomisk standard. Pensionerna generellt måste höjas och jämställdheten måste förbättras. För det krävs stora förändringar av både arbetsmarknad och pensionssystem.

Vad behövs för högre pension?

- Stärkt grundskydd – kan ske genom garantitillägg, höjd garantipension och förbättrat bostadstillägg.
- Stärkt pensionssystem – ökade inbetalningar till pensionssystemet.
- Förbättrad arbetsmiljön som möjliggör heltidsarbete till pensionsålder.
- Alla ska ha rätt till heltid och trygga jobb.
- Fortsatt förstärkning av avtalspensionen.

Källförteckning

Barr, N. (2013). *Pension system in Sweden*. Stockholm: ESO - Expertgrupp för studier i offentliga finanser.

Carlén, S., Berggren, C., Holmlund, H., Linde, J. (2021) *Handels om löner och arbetstider*. Handelsanställdas förbund. https://handels.se/globalassets/kongress2021/rapporter/handels-om-loner-och-arbetstider_kongress2021.pdf

Ds 2022:3 Garantitillägg i bostadstillägget.

Espinoza, A., Grönlund, J. Espinoza, A., Grönlund, J. (2022) *Perspektiv på äldres arbetsmiljö*. Arbetsmiljöverket. <https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/perspektiv-pa-aldres-arbetsmiljo.pdf>

Granbom, S., Kirs, K., Nilsson, H. (2022). *Varför finns det fattiga pensionärer – vilka är de och hur kan de bli färre?* Rapport nr 6 i serien: Faktaserier om pensionerna. Pensionsmyndigheten. [Varför finns det fattiga pensionärer - vilka är de och hur kan de bli färre? | Pensionsmyndigheten](#)

Morin, M. (2015). *Vad får arbetare i pension?* Stockholm: LO.

Prop. 2021/22:220 Sjukersättning till äldre i förvärvsarbete ålder.

Strömbäck, A. (2020) *En studie av handelsanställdas löner, arbetstider och pensioner*. Handelsanställdas förbund. <https://handels.se/globalassets/centralt/media/pressrum/rapporter/2020/en-studie-av-handelsanstalldas-loner-arbetstider-och-pensioner.pdf>

**Du når
Handels Direkt på
0771-666 444**

Hos Handels Direkt får du personlig rådgivning i frågor som rör ditt medlemskap, jobbet och arbetslivet. Det kan vara allt från anställningsvillkor, löner, arbetsmiljö, rättigheter och medlemsförmåner till frågor om din medlemsavgift.

Du når Handels Direkt alla vardagar på telefon 0771-666 444, oavsett var du bor.

Handelsanställdas förbund

Handels Direkt 0771-666 444